O‘QUVCHILARDA IJTIMOIY KO‘NIKMALAR VA HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
Pedagogika-psixologiya va inkluziv ta'lim fakulteti talabasi
Xo'jaqulova Dilnura Xusniddin qizi

Annotatsiya. *Ushbu maqola o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalar va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish metodikalarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Ta’lim jarayonida ijtimoiy ko‘nikmalar o‘quvchilarning muloqot, jamoaviy ish va hamkorlik qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Tadqiqotda pedagogik metodlar, interfaol o‘quv usullari va guruh ishlari orqali ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish usullari tahlil qilingan.*

Kalit so‘zlar: *ijtimoiy ko‘nikmalar, hamkorlik, pedagogik metodika, interfaol o‘qitish.*

Аннотация. *Данная статья посвящена изучению эффективных методик развития у школьников социальных навыков и навыков сотрудничества. В образовательном процессе социальные навыки помогают учащимся развивать коммуникацию, работу в команде и сотрудничество. В исследовании проанализированы педагогические методы, интерактивные учебные подходы и групповая работа для формирования социальных навыков.*

Ключевые слова: *социальные навыки, сотрудничество, педагогическая методика, интерактивное обучение.*

Abstract. *This article is devoted to studying effective methods for developing students’ social skills and cooperation abilities. In the educational process, social skills help students enhance communication, teamwork, and collaborative abilities. The study analyzes pedagogical methods, interactive learning approaches, and group work as tools for fostering social skills.*

Keywords: *social skills, cooperation, pedagogical methodology, interactive learning.*

Bugungi kunda ta’lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki o‘quvchilarning ijtimoiy ko‘nikmalari va hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish ham muhim vazifa hisoblanadi. Ijtimoiy ko‘nikmalar shaxsning jamiyat bilan samarali muloqot qila olish, guruh ichida faol ishtirok etish va o‘z fikrini to‘g‘ri ifodalash qobiliyatini anglatadi. Shu nuqtai nazardan, pedagoglar va psixologlar ta’lim jarayonida o‘quvchilarning ijtimoiy intilishlari, o‘zaro munosabatlari va jamoaviy faoliyatga motivatsiyasini shakllantirish muhim ekanligini ta’kidlaydilar.

Ijtimoiy ko‘nikmalar o‘quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi, shaxsiy rivojlanishi va kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyati bilan chambarchas bog‘liqdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarda hamkorlik qobiliyatini rivojlantirish nafaqat ularning akademik natijalarini oshiradi, balki ijtimoiy mas’uliyat, liderlik va muammolarni birgalikda hal qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, pedagogik amaliyotda interfaol metodlar va guruh ishlari o‘quvchilarda motivatsiya va mustaqil faoliyatni kuchaytiradigan samarali vosita sifatida qaraladi.

O‘zbek pedagogik ilm-fani ham bugungi kunda interfaol metodlar, loyiha ishlari va o‘yin texnologiyalari orqali o‘quvchilarda hamkorlik va muloqot ko‘nikmalarini shakllantirishni izchil tadqiq etmoqda. Shu maqsadda o‘quvchilarga moslashtirilgan faoliyatlar va o‘zaro yordamga yo‘naltirilgan topshiriqlar qo‘llanadi, bu esa ularning ijtimoiy rivojlanishiga va jamoada ishlash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Shu nuqtai nazardan, o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalar va hamkorlikni rivojlantirish metodikasi masalasi nafaqat pedagogik nazariya, balki amaliyot nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada ta’lim jarayonida ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirishning samarali usullari,

pedagogik yondashuvlar va interfaol metodlar tahlil qilinadi hamda ularning o‘quvchilarning shaxsiy va jamoaviy rivojlanishiga ta’siri ko‘rib chiqiladi.

Ijtimoiy ko‘nikmalar — bu shaxsning jamiyat bilan samarali muloqot qilishi, boshqalar bilan ijobiy munosabatlarni yo‘lga qo‘yishi va jamoaviy faoliyatda faol ishtirok etish qobiliyatidir. Ushbu ko‘nikmalar o‘quvchilarning o‘z fikrini ifodalash, boshqalarni tinglash, nizolarni hal qilish va guruh ichida mas’uliyatni bo‘lishish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Ijtimoiy ko‘nikmalar nafaqat akademik muvaffaqiyatni oshiradi, balki shaxsiy rivojlanish, mustaqillik va kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni ham mustahkamlaydi.

Ijtimoiy ko‘nikmalar shaxsning jamiyat bilan samarali munosabatda bo‘lishini ta’minlash uchun bir qator muhim vazifalarni bajaradi:

Muloqot vazifasi – o‘quvchilar o‘z fikrini aniq va samarali ifodalash, boshqalarni tinglash va konstruktiv fikr almashishni o‘rganadi. Muloqot — ikki yoki undan ortiq kishilarning afektiv baholovchi xarakterda va bilish bo’yicha ma’lumot almashinishidan iborat bo’lgan o’zaro tasir etishidir. Muloqotning vazifalari:

- Insonlar o‘zaro bir-birlarini tushunishlarini ta'minlash;
- Ijtimoiy tajribaga asos solish;
- U yoki bu faoliyatga tayyorlash ya'ni ruhlantirish

Hamkorlik vazifasi – jamoa bilan birgalikda maqsadga erishish, vazifalarni bo‘lishish va resurslarni samarali taqsimlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. D.B.Millerning qayd etishicha, hamkorlik vaziyatida umumiy maqsad mavjud bo‘lib, guruhlarga taqsimlangan o‘quvchilarning hammasiga vazifalar bo‘lib beriladi, raqobat vaziyatida guruhning har bir a’zosi yaxlit tarzda qo‘yilgan maqsadga individual erishishi talab etiladi. M.A.Mey, L.U.Duba ham hamkorlik jarayonida uning ishtirokchilari o‘rtasida taqsimlangan birgalikdagi umumiy maqsadning mavjudligi va ular o‘rtasida do‘stona munosabatlarning qaror topishini qayd etib o‘tishadi. M.Mid

hamkorlikda umumiy maqsadga erishish yuzaga keladi, raqobat jarayonida boshqalar xuddi shu vaqtda erishishga intilayotgan natijani izlash va qo‘lga kiritiladi deb hisoblaydi.

Moslashuv vazifasi – turli ijtimoiy vaziyatlarda va o‘zaro munosabatlarda moslashish, boshqalar bilan uyg‘un ishlash imkonini beradi. Pedagogikada moslashuv vazifasi shaxsni ta'lim, tarbiya va ijtimoiy muhit talablariga muvofiq shakllantirish, o'quvchilarni yangi sharoitlarga (maktab, kasbiy guruh) tayyorlash va ularning ijtimoiy-madaniy tajribani o'zlashtirishini ta'minlashdir. Bu jarayon bolaning jamiyatga moslashuvi, kasbiy ahloqiy me'yorlarni shakllantirish va shaxsiy rivojlanishni qamrab oladi.

Ijtimoiy identifikatsiya vazifasi – o‘quvchilar o‘zlarini guruh va jamiyat tarkibida his etadi, umumiy maqsadga hissa qo‘shish istagini rivojlantiradi. Ijtimoiy identifikatsiya — shaxsning o‘zini muayyan ijtimoiy guruhga (millat, kasb, jamoa) mansubligini anglash va jamiyatdagi o‘rnini belgilash jarayonidir. Uning asosiy vazifalari: shaxsga o‘zlikni anglash (identitet), guruh ichida moslashish (adaptatsiya), ijtimoiy rollarni o‘zlashtirish hamda boshqalar bilan munosabatlarni shakllantirish orqali jamiyatga integratsiyalashuvni ta'minlashdan iborat.

Muammo hal qilish vazifasi – nizolar va qarama-qarshi fikrlarni birgalikda hal qilish, konstruktiv qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Muammoni hal qilish — maqsadga erishish yo‘lidagi to‘siqlarni tahlil qilish, sabablarini aniqlash va samarali qarorlar qabul qilish jarayonidir. Bu jarayon ijodiy fikrlash, farazlar qo‘yish, resurslarni baholash va amaliy yechimlar topishni o‘z ichiga oladi.

Ijtimoiy ko‘nikmalar shaxs va jamiyat rivojiga bir qator funksiyalar orqali hissa qo‘shadi:

✓ *Pedagogik funksiyasi – ta’lim jarayonida o‘quvchilarning jamoaviy faoliyati va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish.*

✓ *Psixologik funksiyasi – o‘zaro ishonch, ijobiy muloqot va shaxsiy o‘zini anglash qobiliyatini oshirish.*

✓ *Ijtimoiy funksiyasi – o‘quvchilarni jamiyat bilan bog‘lash, ularga ijtimoiy mas’uliyat va etik qoidalarni o‘rgatish.*

✓ *Rivojlantiruvchi funksiyasi – shaxsning liderlik, muammolarni hal qilish va ijtimoiy mas’uliyat ko‘nikmalarini mustahkamlash.*

✓ *Integratsion funksiyasi – guruh va jamiyat ichida samarali hamkorlikni ta’minlash, o‘quvchilarni jamoaviy ishga jalb etish.*

Umuman olganda, ijtimoiy ko‘nikmalar shaxsning jamiyat bilan muloqot qila olishi, guruh ishida faol ishtirok etishi, qaror qabul qilish va hamkorlik qobiliyatini oshirish orqali nafaqat ta’lim jarayonida, balki hayotning boshqa sohalarida ham muhim rol o‘ynaydi.

Hamkorlikni rivojlantirish metodikalari. O‘quvchilarda hamkorlik qobiliyatini rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu qobiliyatni shakllantirishda bir nechta samarali metodlar mavjud:

Guruh ishlari va loyihalar asosida o‘qitish. O‘quvchilarni kichik guruhlarga bo‘lib, birgalikda loyihalarni bajarishga yo‘naltirish. Bu jarayonda har bir o‘quvchi o‘z vazifasini bajarar ekan, jamoadagi roli va mas’uliyatini his qiladi. Guruh ishlari hamkorlikni oshiradi, o‘zaro yordam va muloqot ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Interfaol metodlar. Muammo asosida o‘qitish, rolli o‘yinlar, muhokamalar va muloqot mashqlari o‘quvchilarda hamkorlikni rag‘batlantiradi. Interfaol darslar o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi va ularni guruhda qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Mentorlik va peer-learning. Katta sinf yoki yuqori darajadagi o‘quvchilar kichik guruhlarda boshqalarga maslahat berish, tajriba ulashish orqali hamkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Bu metod o‘quvchilarda mas’uliyat va yetakchilik ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

O‘yin texnologiyalari. Pedagogik o‘yinlar va simulyatsiyalar orqali o‘quvchilar turli ijtimoiy vaziyatlarda hamkorlikni mashq qiladi. Masalan, muammo yechish o‘yini, “lider va jamoa” rolli o‘yinlari orqali o‘quvchilar qaror qabul qilish va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Rag‘batlantirish va motivatsiya. Hamkorlikni rag‘batlantirish uchun guruh ishlari yakunida ijobiy baholar, mukofotlar va rag‘batlantiruvchi tizimlardan foydalanish mumkin. Bu o‘quvchilarda jamoaviy faoliyatga qiziqish va mas’uliyatni oshiradi.

Asosiy yo‘nalishlari:

Shaxsiy rivojlanish: Hamkorlik o‘quvchilarning o‘zini ifodalash, fikr almashish va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi.

Ijtimoiy integratsiya: O‘quvchilar guruh va jamiyat tarkibida o‘z o‘rnini topadi, ijtimoiy mas’uliyat va etik qadriyatlarni o‘rganadi.

Akademik muvaffaqiyat: Birgalikdagi faoliyat o‘quvchilarda bilimni tezroq o‘zlashtirishga, muloqot va fikrlash ko‘nikmalarini kuchaytirishga yordam beradi.

Emotsional va motivatsion rivojlanish: Guruh ishida qo‘llab-quvvatlash va o‘zaro rag‘bat motivatsiyani oshiradi va o‘quvchilarda ijobiy emotsional muhit yaratadi.

Ta’lim jarayonida o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalar va hamkorlik qobiliyatlarini shakllantirish bugungi kunda nafaqat pedagogik vazifa, balki jamiyat va shaxsning rivojlanishi uchun ham muhim mezon hisoblanadi. Tadqiqotlar va pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy ko‘nikmalar shaxsning o‘z fikrini aniq ifodalashi, boshqalarni tinglashi, guruh ishida faol ishtirok etishi va jamoadagi mas’uliyatni his qilishi orqali rivojlanadi. Shu bilan birga, hamkorlik ko‘nikmalari o‘quvchilarda muammolarni birgalikda hal qilish, qaror qabul qilish, o‘zaro yordam va muloqot madaniyatini oshirishga xizmat qiladi.

O‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalar va hamkorlikni rivojlantirishning samarali usullari orasida interfaol metodlar, guruh ishlari, loyiha asosida o‘qitish, pedagogik o‘yinlar va mentorlik tizimi ajralib turadi. Ushbu metodlar nafaqat o‘quvchilarning akademik ko‘nikmalarini mustahkamlaydi, balki ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy integratsiyasi va emotsional barqarorligini ham ta’minlaydi. Shuningdek, pedagoglar tomonidan rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari orqali hamkorlik va jamoaviy faoliyatga qiziqish kuchayadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Azizova, D.R. (2021). Motivatsiya va ta’lim jarayoni. Toshkent.
2. Bandura, A. (1977). Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. Psychological Review.
3. Eshonxo‘jayeva, L. (2019). Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish. Toshkent.
4. Feruzaxon, M. (2022). Ta’lim jarayonini tashkil etishda ijtimoiy ko‘nikmalar va hamkorlikni oshirish. Toshkent.
5. Keller, J.M. (1987). Development and Use of the ARCS Model of Instructional Design. Journal of Instructional Development.
6. Maslow, A.H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review.
7. Nozimov, J.T. (2020). Ta’limda o‘quvchilarda hamkorlik va ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish. Toshkent.
8. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-Determination Theory and Intrinsic Motivation in Education. Contemporary Educational Psychology.
9. Schunk, D.H. (2012). Learning Theories: An Educational Perspective. Pearson.